



26.95x30.41	1/2	8 עמוד	השבוע	ישראל היום!	24/04/2026	97594551-5
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790						

האירוע שכמעט נשכח: מדוע ועידת סן רמו חשובה לעם היהודי יותר מהצהרת בלפור?

נקודת המהפך:
הרגע שבו התממש חזון
"רישיון האומות" של הרצל
● דרור אידר



האירוע שכמעט נשכח: מדוע ועידת סן רמו חשובה לעם היהודי יותר מהצהרת בלפור?

הצהרת בלפור היתה מסמך כוונות פוליטי, אך ועידת סן רמו הפכה את זכותנו ההיסטורית לחלק בלתי נפרד מהמשפט הבינלאומי ● הרגע שבו חזון "רישיון האומות" של הרצל התממש, והתביעה היהודית "לכונן מחדש" את הבית הלאומי קיבלה תוקף מחייב של "נאמנות קדושה" מצד מעצמות העולם ● 106 שנה לוועידה



ועידת סן רמו. בשורה התחתונה: משמאל - ר"מ בריטניה ג'ורג' ר"מ איטליה ניטי ור"מ צרפת מילראן. בשורה השנייה: שני משמאל - שר החוץ הבריטי קרזון; שני מימין - שגריר יפן בצרפת מאטסוי
צילום: Bettmann Archive: 0171

1 בפרספקטיבה היסטורית ציונית, ועידת סן רמו חשובה עשרות מונים מהצהרת בלפור, כמו ההבדל שבין הצהרה לא מחייבת לבין עיגונה בחוק. באופן די מוזר, בהיסטוריוגרפיה הציונית נשכח האירוע הגדול הזה. לא ממש למדנו עליו. הגיע הזמן לתקן. אני מקווה ששר החינוך יקרא את הדברים הללו. בנפשנו היא.

לאחר המלחמה העולמית הראשונה נולד הסדר החדש של אירופה והמזרח התיכון. במאות השנים שחלפו קודם לכן, פלשתינה הפכה למחוז נידח באימפריה העות'מאנית. מארק טוויין, שביקר בה ב-1867, תיאר אותה כארץ ש"יושבת בשק ואפר ומרחף עליה כישוף של קללה". מבלי משים, הוא הדחה את פסוקי הקללה המקראיים: "וְנִשְׁמְתִי אֲנִי אֶת הָאָרֶץ וְשָׁמְמוּ עָלֶיהָ אִיְבֵיכֶם הַיְשָׁבִים בָּהּ".

2 כל מלחמה רוויה אינטרסים צבאיים ומדיניים. הצהרת בלפור שיחקה תפ-קיד ברצונה של בריטניה לקבל את אהדת דעת הקהל היהודית, כדי לדחוף את ארה"ב

מאחורי המהלכים המדיניים ניצבו מנהיגים כמו דיוויד לויד ג'ורג' ולורד בלפור, שראו בשיבת היהודים לציון תיקון עוול היסטורי והגשמת נבואות התנ"ך. עבורם, ארץ ישראל לא היתה מתנה טריטוריאלית, אלא חוב מוסרי של התרבות הנוצרית כלפי העם היהודי, חוב שחייב הכרה בגבולות התנ"כיים של הארץ

להצטרף למלחמה ולמנוע מרוסיה לפרוש מה-קואליציה. היא גם ביקשה גורם ידירותי ליד תעלת סואץ, שהיתה הפתח להורו. יו"ר התנועה הציונית, ד"ר חיים ויצמן, תרם כמדען למאמץ המלחמתי בתחום המכריע של החימוש. הסיבות הללו ידועות.

אבל פלשתינה לא היתה מתנה טריטוריאלית לשליט כלשהו, כפי שהיה עבר הירדן המזרחי שניתן לאמיר עבדאללה (הראשון), שהגיע בכלל מחג'אז. ראש הממשלה הבריטי דיוויד לויד ג'ורג' ולורד ארתור ג'יימס בלפור היו נוצרים ציונים - הם האמינו בנבואות התנ"כיות על שיבת היהודים לציון, ורצו לסייע בהגשמתן ולהביא לרנסנס של לאומיות יהודית בארץ הקודש, ובכך לעשות צדק עם סבלו של עמנו.

הביוגרפיה של בלפור, בלאנש דאגנייל, סיפרה שבילדותה ספגה ממנו את הרעיון "שהדת הנוצרית והתרבות הנוצרית חייבות ליהדות חוב שאין לו שיעור, ולמרבח הבושה הן השיבו רעה תחת טובה". מדי יום ראשון הוא נהג לקרוא למשפחתו פרק מן התנ"ך, והעדיף את הנביאים העבריים, במיוחד את ישעיהו.

3 עד מלחמה"ע הראשונה, מי שנוצח במלחמה שילם במחיר טריטוריאלי. המנצח לקח ממנו אדמות. בפעם הזאת, המעצמות ניסו המנצחות דבר אחר: ליצור סדר חדש באירופה ובמזרח התיכון ולתת את האדמות לעמים היושבים בהן. זאת, ברוחו של נשיא ארה"ב וודרו ווילסון, שביקש לכונן "שלום ללא מנצחים".

בוועידת השלום בפריז בינואר 1919 אירד"פה עוצבה מחדש. המעצמות המנצחות שמעו את המשלחת הערבית בראשות האמיר פייסל, שייצג את המשפחה ההאשמית, ואת המשלחת הציונית בראשות ויצמן. הערבים ביקשו להקים מדינה אחת גדולה על פני המזרח התיכון, למעט ארץ ישראל. בנושא זה היתה הסכמה בין פייסל לוויצמן לתמוך זה בדרישות זה.

4 מה רצו היהודים? באותה תקופה היו פחות מ-100 אלף יהודים בפלשתינה, מול כ-600 אלף ערבים. ראשי התנועה הציונית לא רצו מייד מדינה. היה עליהם לדאוג לעליית היהודים לארץ, ולשם כך נדרשו להכין את הקרקע. אבל הם ביקשו דברים מהותיים לעתיד: הכרה מצד המעצמות בזכות ההיסטורית שלנו על הארץ, שכונתה "פלשתינה" מאז ימי הקיסר אדריאנוס במאה השנייה, בעקבות מרד ברקוכבא. יתרה מזו, הם דרשו את הזכות לכונן מחדש (reconstitute) את ביתם הלאומי בה. "לכונן מחדש" פירושו להקים את מה שהיה לנו ערב החורבן.

הדרישה הזאת הוגשה עוד באוגוסט 1917 ללורד בלפור, שהביא אותה כלשונה לקבינט הבריטי. הקבינט שינה למונח פחות מחייב: "ייסוד (establishment) בית לאומי". עכשיו, בפברואר 1919, מול אומות העולם, החזיר ויצמן את הדרישה המקורית.

5 ד"ר ז'אק גוטייה, שחקר את הנושא במשך עשרות שנים, העיר בצדק שמי שחותם על "כינון מהרש" חייב לבדוק היסטורית את טיב הקשר של היהודים עם הארץ ואת מקומה של ירושלים בתולדות העם ובאמונתו. מפת ארץ ישראל שוויצמן וחבריו פרסו בפני נציגי המעצמות היתה תואמת לגבולות התנ"כיים של 12 השבטים.

ההסכמים שנחתמו בוועידת פריז נגעו בעיקר לאירופה. לאימפריה העות'מאנית לא הספיקו להגיע. הם קבעו להיפגש שנה מאוחר יותר בסן רמו. בינתיים, בינואר 1920 החל לפעול חבר הלאומים. בסעיף 22 באמנתו נכתב כי בטר"י טוריות שנוצחו, אם יש עמים שאינם יכולים לעמוד בכוחות עצמם ולייסד מדינה העומדת בסטנדרטים מודרניים - תוקם לשם כך "נא" מנות קדושה של ציוויליזציה" לרווחת אומה מסוימת ופיתוחה בטרטוריה שלה. פירושה המעשי היה המנדט.

6 הוועידה על עתיד המזרח התיכון התכנסה ב-19 באפריל 1920 (ר"ח אייר תר"פ) בטירת דבאשן (Castello Devachan) בסן רמו. היו שם ראש הממשלה הבריטי ג'ורג' ראש הממשלה הצרפתי אלכסנדר מילראן, המארח ראש הממשלה האיטלקי פרנצ'סקו ניטי, השגריר היפני קייטרו מאטסוי ונציגות אמריקנית. הנשיא האמריקני ווילסון לא נכח, בשל בעיות בריאות וחשוכים פוליטיים. ב-25 באפריל החליטו המעצמות להיענות לדרישות שני הצדדים. הן החשיבו את השב"טים הערביים והקבוצות האתניות במזרח התיכון לעמים, והעניקו להם שטחים עצומים לענות על שאיפותיהם. באשר ליהודים, המעצמות הפכו את הצהרת בלפור מרעיון לתוכנית מדינית. הן שיי לבו אותה בחוק הבינלאומי ואישרו את תמיכתן בשאיפות המדיניות של העם היהודי. שר החוץ הבריטי, לורד ג'ורג' נתניאל קרזון, אמר שהצהרת בלפור התקבלה על ידי בעלות הברית, ולפיה "פלשתינה תהיה בעתיד הבית הלאומי



27.32x31.7	2/2	9	עמוד	השבוע	24/04/2026	97594552-6
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790						

האירוע שכמעט נשכח: מדוע ועיזת סן רמו חשובה לעם היהודי יותר מהצהרת בלפור?

כנגד טענות השקר על "כיבוש" עומד סעיף 80 באמנת האו"ם, המשמר את הזכויות שניתנו לעם היהודי בסן רמו. בעוד העולם הערבי קיבל 99 אחוזים משטחי המזרח התיכון, זכותנו על האחוז הנותר - מולדתנו ההיסטורית - שרירה וקיימת, ומבוססת גם על הכרה בינלאומית שאין לה תאריך תפוגה

בסן רמו, אותה הכרה בזכויותינו כפולשתינה, שנכללה באמנה עם טורקיה (הסכם סוור) והפכה לחלק מהחוק הבינלאומי, היא האירוע הפוליטי הגדול ביותר בהיסטוריה של תנועתנו (הציונית), ואולי לא יהיה מוגזם לומר - בכל ההיסטוריה של העם היהודי מאז הגלות".

8 כאשר לערכי הארץ, האמנה שמרה על זכויותיהם הדתיות והאזרחיות, אבל בהחלט לא מזכירה זכויות לאומיות. אלה הוענקו בארץ הזאת ליהודים בלבד. לאומיות ערבית נמצאה באמנות האחרות: מסופוטמיה (עיראק) וסוריה-לבנון.

שנה לאחר מכן, באפריל 1921, בשל שיקולים פוליטיים ומדיניים מול ערביי האזור והמשפחה ההאשמית, הוציאה בריטניה משטח המנדט שני תנן לה לשם הקמת בית לאומי לעם היהודי את כל עבר הירדן המזרחי (שלושה רבעים משטח המנדט המקורי), והקימה עליו את אמירות עבר הירדן, לימים ממלכת ירדן. למעשה, מכל שטח המזרח התיכון (כולל ערב הסעודית, תימן ועוד), כ-99% ניתנו לערבים, וכאחוז בודד ליהודים. חשוב לזכור זאת, על רקע טענות השקר של הערבים הפלשתינים שלפיהן הם "ויתרו" על 78% משטח הארץ. בדיוק להפך!

9 מה קרה בארץ ישראל באותה תקופה? היעלמות השלטון העות'מאני והכרזה על השאיפות הלאומיות של העם היהודי לאור הצהרת בלפור העירו את הערבים, והאג'אמי אל-חוסייני הלהיט את הרוחות. ביום הראשון של חול המועד פסח (4 באפריל 1920), המון ערבי שהגיע מחגיגות נבי מוסא התנפל על יהודי העיר העתיקה. בריונים מצוידים במ"קלות, בסכינים ובחרבות השתוללו בסמטאות. הם היכו, פצעו ורצחו יהודים, אנסו נשים ושדדו חנויות. חמישה ימים נמשכו המהומות, המכונות "מאורעות תר"פ".

שבעה יהודים נרצחו ו-216 נפצעו. במונחים של ימינו מדובר בפגיעה לא גדולה (לחריפתנו, ירענו גדולים מזה), אבל זה היה האירוע המכונן שהוליד את הפרעות ואת הרציחות שבאו בעקבותיהן, עד לטבח 7 באוקטובר. מבחינת היהודים, הפגיעה בביטחון ובתקוות הגאולה שלהם היתה קשה מהאבידות בנפש וברכוש. התברר שהי מעצמה הבריטית לא מספקת הגנה, והועזעו היה עצום הן ביחס להתנהגות הערבים והן בשל היעדר התגובה הבריטית.

10 הפרעות זעזעו את היישוב היהודי בארץ ובעולם בשל ראשוניות תחת השלטון הבריטי. בירושלים הכריזו הרבנים הראשיים על ח' באייר תר"פ "יום צום כללי לכל יהודי ארץ ישראל". בבוקר התפללו בכל בתי הכנסת ברוב עם ואמרו סליחות ותחי נונים. קהל גדול התאסף בבית הכנסת "החורבה" לשמוע את הרב קוק, והקהל בכה ממושכות.

ואז הגיע מנחם אוסישקין, ראש "ועד הצירים" של התנועה הציונית, ובישר על שלושה מברקים שקיבל כשעה קודם. נכתב בהם: "ביום כ"ד באייר פרייל (ו' באייר, שבת פרשת אחרי מות) נכנסה הכרת-בלפור לגוף 'חווה השלום!'. העיתונות דיווחה שאוסישקין בירך "שהחינו" בשם ומלכות, והקהל הגדול ענה "אמן" בקול ובמחייאות כפיים סוערות. הבכי על הפרעות הפך כעת לבכי של שמחה. הרב קוק ביטל את הצום, והתחיל לשיר



11 ב-1946 הוקם ארגון האומות המאוחדות והחליף את חבר הלאומים. סעיף 80 באמנת האו"ם קובע שזכויות שניתנו קודם בידי חבר הלאומים חייבות להיות מכובדות. מה שניתן קודם, לא יילקח.

הצעת החלוקה של הארץ למדינה יהודית ול-מדינה ערבית בכ"ט בנובמבר 1947 היתה כשמה: הצעה לא מחייבת של מליאת האו"ם, התלויה בהסכמת הצדדים. היהודים הסכימו - הערבים פתחו במלחמת השמדה. נותרנו עם הזכויות שניתנו לעם היהודי באפריל 1920 בידי אומות העולם. ההסכמים האחרים בעקבות ועידות פריז וסן רמו - כלומר, החלוקה הטריטוריאלית של עמי ערב - כובדו ונותרו בעינם. (כמעט) אין מי שמערערים על כך. רק על ההסכם של זכות העם היהודי על ארצו העתיקה מערערים. חזרנו לרש"י הראשון על התורה.

12 חושך ואור משמשים בערבוביה. במאה האחרונה התוודעו לאנטישמיות חדשה: התנגדות לעצם קיומה של לאומיות יהודית. בין השאר, באמצעות דה-לגיטימציה של חוקיותה של המדינה, או למצער, הטענה שנוכחותנו בשומרון וביהודה "מנוגדת לחוק הבינלאומי". ובכן, סן רמו. כשגרירה, טענת כלפי האיטלקים כל אימת ששמעתי טענות על "אי-חוקיות" מעשינו בחבלי מולדתנו. אתם חתומים על זכותנו שם, אמרתי.

התכחות הבריטים בשנות המנדט כלפי שליחותם ההיסטורית - לעזור לעם היהודי לכונן את מדינתו העצמאית - הביאה לפרסום הספר הלבן ולעצירת העלייה ארצה לפני מלחמת העולם השנייה. התוצאה היתה רצח עם וסגירת שערי המקלט בפנינו, במיוחד שערי מולדתנו. חובה לנער את האבק מעל סיפור סן רמו וללמדו לדורות הבאים. במשך השנים מאז, החוק הבינלאומי עמד לזכותו של העם היהודי ולזכות מדינתו - אך לא היה מי שיתבע את עלבוננו, אכן, לא הצהרת בלפור, אלא ועידת סן רמו באיטליה היתה האירוע המכריע בתולדות הציונות.

שבדרה. לכן פעל אצל הסולטאן הטורקי, הקיזיר הגרמני והבריטים. את פירות פעילותו קטף ויצמן בהצהרת בלפור. עדיין, זו היתה רק הצהרה. עכשיו, בסן רמו, קיבלה ההצהרה את התוקף החוקי הבינלאומי.

באוגוסט 1920 שולבו החלטות סן רמו ב"הסכם סוור" (Sèvres), ולאחר מכן, ביולי 1923, בהסכם לוזאן, שבו ויתרה טורקיה על כל תביעותיה ביחס לשטחי המזרח התיכון. בסעיף 95 עוגנה הצהרת בלפור בחוק הבינלאומי. זו מגילת הזכויות של העם היהודי שנולדה בסן רמו.

בסעיף 2 לכתב המנדט של בריטניה נכתב: "מקבל המנדט יהיה אחראי להעמיד את הארץ בתנאים מדיניים, מנהליים וכלכליים שיבטיחו את הקמת הבית הלאומי היהודי, כפי שנקבע בהקדמה, ופיתוח מוסדות שלטון עצמיים". בהי קדמה מדובר בהכרה בקשר ההיסטורי של העם היהודי לארצו, ובזכותו "לכונן מחדש" את מה שהיה לו שם פעם.

ויצמן הבין את גודל השעה, ואמר: "ההחלטה

של היהודים ברחבי העולם". זו נקודה חשובה: ההחלטה הכירה בזכות היהודים בכל העולם על הארץ, גם אלה שלא התגוררו בה עדיין. הזכות הזאת לא בוטלה מאז.

על השאלה מה יהיו הגבולות ענה רה"מ ג'ורג' שהוביל את הדיון: "מדן ועד באר שבע". רה"מ מילראן שאל למה כוונתו, והבריטי פתח את ספרו של הגיאוגרף ג'ורג' ארם סמית, "אטלס של ארץ הקודש", במפה 34, המציגה את הממלכה המאוחדת בזמן רוד ושלמה משני עברי הירדן. זה המסמך שעליו נשענו המעצמות המנצחות בבואן להגדיר את גבולות הטריטוריה שניתנה לנו.

7 חיים ויצמן היה שם כיוורן של הרצל. בספרו "חמשת אבות הציונות", פרופ' בניציון נתניהו הראה כיצד פעל הרצל להשיג הכרה מצד האומות על זכות העם היהודי על ארצו ("רישיון האומות"). לולא פעילותו, טען, יישובי העליות הראשונה והשנייה היו נז' תרים קולוניות בלבד, ולא יישובים של מדינה